זֶה הַכְּלָל לענין היתר העליה לסוכה הנסמכת באילן ביום טוב, כָּל שֶׁיְּנַטֵּל הָאִילָן וְיכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּפָנֵי עַצְמָהּ, מחמת שעיקר הישענות קרקעית הסוכה הוא על מחיצות שנעשו על הארץ בידי אדם, כְּשֶׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב, לפי שאין זה נחשב שהוא משתמש ועולה באילן.

גמרא

מברררת הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – מיהו התנא של המשנה שמכשיר סוכה העשויה בראש הספינה, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דְּתַנְיָא, הָעוֹשֶׂה סוּכָתוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, רַבָּן גַּמְלִיאֵל פּוֹסֵל, וְרַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר. מספרת הברייתא: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ בָּאִין בַּסְּפִינָה קודם חג הסוכות, עָמַד רַבִּי עֲקִיבָא וְעָשָׂה סוּכָה בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, לְמָחָר נִשְׁבָּה רוּחַ וַעֲקָרָתָהּ, אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עֲקִיבָא חֲיָכֶן סוּכָתְךָ, כלומר רואה אתה שסוכה זו אינה מתקיימת, וממילא אינה נחשבת לסוכה גם לפני שנפלה, כיון שאינה ראויה לכל שבעת ימי החג.

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו: אָמַר אַבַּיֵי דְּכוּלֵי עָלְמָא – גם רבן גמליאל וגם רבי עקיבא מודים, הֵיכָא דְּאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה – אם הסוכה אינה חזקה, ואפילו אם היא היתה בנויה ביבשה לא היתה עומדת ברוח המצויה והרגילה שנושבת שם, לֹא כְּלוּם הִיא – אינה סוכה כלל, משום שסוכה חלשה כזו אינה נחשבת אפילו דירת עראי. וכן אם הסוכה חזקה שאם היתה בנויה ביבשה היתה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה דְּיַבָּשָׁה, שהיא שוה לרוח המצויה בים, כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּכַשָּׁרָה, שהרי גם במקומה בים, עומדת היא ברוח מצויה ודירת קבע היא. כִּי פְּלִיגִי בְּדִיכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיַבָּשָׁה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד (ברוח שאינה מצויה דיבשה) [בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיָם], רַבָּן גַּמְלִיאֵל שפוסל סָבַר, סוּכָּה דִּירַת קֶבַע בְּעִינָן, וְכֵיוָן דְּאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיָם, לֹא כְּלוּם הִיא, שהרי אין זה קבע, שבמקום שנמצאת עתה, אינה יכולה להחזיק ולעמוד מפני רוח מצויה ורגילה. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, סוּכָּה דִּירַת עֲרַאי בְּעִינָן וְאֵין צָרִיךְ שתהיה קבע, וְכֵיוָן דִּיכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיַבָּשָׁה נחשבת סוכה זו לדירת עראי וּכְשֵׁרָה.

שנינו במשנה: סוכה שעשויה וכו' אוֹ עַל גַּבֵּי גָּמָל כּוּ' כשרה ואין עולים לה ביום טוב. מבררת הגמרא: מַתְנִיתִין מַנִּי – מיהו התנא של המשנה שמכשיר סוכה שעשויה על גבי בהמה, רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּתַנְיָא, הָעוֹשֶׂה סוּכָתוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שהניח דלתות רחבות על גבי שני סוסים, והם משמשים לקרקעית הסוכה, ועשה מעליהם מחיצות וסכך, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל, הרי שהתנא שמכשיר הוא רבי מאיר. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שפוסל סוכה זו. עונה הגמרא: משום שֶׁאָמַר קְרָא 'חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים', ודורשים מזה שרק סוּכָּה הָרְאוּיָה לְשִׁבְעָה – שראויה שישבו בה כל שבעת ימי החג שֶׁמָּה סוּכָּה, אבל סוּכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשִׁבְעָה, לֹא שֶׁמָּהּ סוּכָּה והיא פסולה, וכיון שגזרו חכמים שאסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב, הרי אין סוכה זו שעל גבי בעלי חיים ראויה לכל שבעה, שאינה ראויה ליום הראשון שהוא יום טוב. מקשה הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר מדוע מכשיר סוכה זו, הרי אינה ראויה לכל שבעת ימי החג. מתרצת הגמרא: הָא נַמִּי מֵהָאוֹרַיְיתָא מֻחֲזָא חֲזָיָא – סוכה זו מהתורה היא ראויה ומותר לעלות אליה כל שבעה, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזְרוּ בָּהּ – ורבנן אסרו את העליה אליה, ודבר המותר מהתורה אף על פי שאסור מדרבנן, נחשב לראוי, וממילא סוכה זו ראויה לשבעה.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבי מאיר ורבי יהודה בברייתא: עֲשָׂאָהּ לְבְהֵמָה דּוֹפֶן לַסּוּכָּה – העמיד את הבהמה בצד הסוכה כדי שתשמש כדופן לסוכה, רַבִּי מֵאִיר פּוֹסֵל וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. ובסמוך תבאר הגמרא את טעמיהם. שָׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ לֹא דוֹפֶן לַסּוּכָּה, וְלֹא לֶחִי לַמָּבוֹי, וְלֹא פַּסִּין לַבֵּירָאוֹת, וְלֹא גּוֹלֵל לַקֶּבֶר – אם עשה כיסוי לארון מבהמה, אין שם גולל על כיסוי זה לטמא כמת כדין גולל שמטמא במגע ובמשא ובאוהל. מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ, אַף אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו – על בעלי חיים, גִּיטֵּי נָשִׁים. ולקמן (כד:) תבאר הגמרא את טעמו.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שפסל בעלי חיים מלשמש כמחיצה. אַבַּיֵי אָמַר, שֶׁמָּא תָּמוּת הבהמה ביום טוב ותיפול, ויתבטל הדופן, ונמצא בטל ממצות סוכה. רַבִּי זֵירָא אָמַר, שֶׁמָּא תִּבְרַח הבהמה ולא ישאר דופן. ומפרשת הגמרא באיזה אופן יש נפקא מינה בין שני הטעמים. בְּפִיל קָשׁוּר כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – גם אביי וגם רבי זירא מודים שרבי מאיר מכשיר, שכיון שהוא קשור אין חשש שמא יברח, וגם אין לחשוש שמא ימות, משום דְּאִי נַמִּי מָיֵית – שגם אם ימות הפיל, עדיין יֵשׁ בְּנִבְלָתוֹ גובה עֲשָׂרָה טפחים וראויה נבלתו לשמש כדופן. כִּי פְּלִיגִי אביי ורבי זירא בדעת רבי מאיר, בְּפִיל שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר, לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא תָּמוּת, לֹא חַיְישִׁינַן – לאביי שמבאר טעמו של רבי מאיר שהחשש הוא שמא תמות הבהמה, בפיל לא נחשוש, כי גם אם ימות יש בנבלתו עשרה טפחים שיעור מחיצה. אבל לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּבְרַח, חַיְישִׁינַן, שכיון שאינו קשור מצוי הוא שיברח. מקשה הגמרא: לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵרָה שֶׁמָּא תָּמוּת, מדוע הוא מכשיר בפיל שאינו קשור, נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא תִּבְרַח, ואיך יתכן שרבי מאיר חושש למיתה ולא יחשוש לבריחה שמצויה יותר.

הגמרא חוזרת בה: אֶלָּא בְּפִיל שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר, כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי שלרבי מאיר פסול, ששניהם מודים שרבי מאיר חושש לבריחה, כִּי פְּלִיגִי בִּבְהֵמָה רגילה שאם תמות אין בנבלתה גובה עשרה טפחים, והיא קְשׁוּרָה ואין חשש שתברח, לְמַאן דְּאָמַר שטעם רבי מאיר לפסול בבעלי חיים הוא משום גְּזֵרָה שֶׁמָּא תָּמוּת, חַיְישִׁינַן, שהרי אם תמות לא ישאר בדופן שיעור מספיק כדי להכשיר את הסוכה, אבל לְמַאן דְּאָמַר שטעמו של רבי מאיר שפוסל בעלי חיים הוא משום גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּבְרַח, באופן זה שהבהמה קשורה לֹא חַיְישִׁינַן שתברח שהרי היא קשורה, ואין רבי מאיר חושש למיתה ולבן הסוכה כשרה.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּבְרַח, נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא תָּמוּת – נחשוש גם למיתה. מתרצת הגמרא: לדעתו אין לחשוש למיתה משום שמֵּיתָה לֹא שְׁכִיחָא – אינה מצויה, ולבן אפילו רבי מאיר שחשש לבריחה לא חשש לזה. מקשה הגמרא: וְהָאַרְבָּא רְוִיחָא דְּבֵינֵי בֵינֵי – הרי יש ריוח בין רגלי הבהמה אף כשהיא חיה ועומדת, ואם כן יש לפסול את הסוכה משום פירצה זו שהיא יותר משלשה טפחים, גם בלא החשש שמא תמות או שמא תברח. מתרצת הגמרא: דְּעָבִיד לֵיהּ – מדובר בשעשה מחיצה בְּהוּצָא – מלולבים של דקל וְדַפְנָא – וענפי עץ הדפנה, כדי לסתום את החלל שבין רגליה, ועם הבהמה יש כאן דופן שלמה. מקשה הגמרא: וְדִלְמָא רָבְעָה – יש לחשוש שמא הבהמה תרבוץ ואז אינה גבוהה עשרה טפחים, וחשש זה הוא אף כשהבהמה קשורה שאין חשש שתברח, וכן מצוי יותר ממיתה, ומדוע אין רבי זירא חושש לכך. מתרצת הגמרא: מדובר דְּמִתְיְחָה בְּאַשְׁלֵי מִלְּעֵיל – שהבהמה קשורה בחבלים מלמעלה ולא תוכל לרבוץ.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר גְּזֵרָה שֶׁמָּא תָּמוּת נַמִּי, מדוע הוא סובר שרבי מאיר פוסל בבהמה קשורה, הָא מְתִיחָה בְּאַשְׁלֵי מִלְּעֵיל – הרי הבהמה קשורה בחבלים מלמעלה, ואף אם תמות לא תיפול, ותישאר מחיצה עשרה. מתרצת הגמרא: זְמָנִין דְּמוֹקְמִין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְסָכָךְ, כלומר, לפעמים הבהמה גבוהה רק שבעה טפחים ומשהו, ומעמידה כמחיצה לסוכה בגובה עשרה טפחים וכיון שיש פחות משלושה טפחים בינה לסכך, נחשבת למחיצה עשרה על ידי לבוד,

וְכֵיוָן דְּמָיְיתָא כַּוְוצָא – ואם תמות הבהמה, אף שהיא קשורה ולא תיפול לארץ, מכל מקום הדרך היא שמתכווצת ומתמעטת לאחר מיתה, ויהיה המרחק בין הבהמה שהיא הדופן לסכך שלושה טפחים ותיפסל הסוכה, וְלָאו אַדַּעְתַּיהּ – והוא לא ירגיש שהתמעטה הדופן ונפסלה כדי לתקן אותה, לכן גזרו חכמים על מחיצה זו שהיא פסולה לעולם.

הגמרא מקשה סתירה בדברי אביי: וּמִי אָמַר אַבַּיֵי רַבִּי מֵאִיר חָיֵישׁ לְמִיתָה וְרַבִּי יְהוּדָה לֹא חָיֵישׁ – האם אביי סובר שהטעם של רבי מאיר הוא משום שחושש למיתה ורבי יהודה אינו חושש למיתה, וְהָתְנַן במסכת גיטין (כח.), בַּת יִשְׂרְאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן והדין הוא שמותרת לאכול בתרומה כל זמן שבעלה הכהן חי, וְהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם ואינה יודעת אם הוא עדיין חי או לא, אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה משום שבעלה עדיין בָּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם ואין חוששים שמא מת. וְרַבִּינָן עֲלָהּ – והקשו על דברי המשנה ממה ששנינו בברייתא, שאם כהן חושש שמא ימות פתאום ותיזקק אשתו לחליצה, ונתן לאשתו גט כשהוא בריא ואמר לה הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ ויחול שֶׁאָז אַחַת קוֹדֶם מִיתָתִי כדי שתיפטרי מחליצה, אֲסוּרָה האשה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מֵיָד משעת נתינת הגט, כי כל רגע חוששים שמא ימות בתוך שעה, ונמצא שהיא כבר מגורשת ואסורה בתרומה. הרי שחוששים למיתה.

וְאָמַר אַבַּיֵי לתרץ את הסתירה, לֹא קַשְׁיָא, הָא – המשנה היא כדעת רַבִּי מֵאִיר דְּלֹא חָיֵישׁ לְמִיתָה, וְהָא – הברייתא היא כדעת רַבִּי יְהוּדָה דְּחָיֵישׁ לְמִיתָה. ומצינו שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אם חוששים למיתה, דְּתַנְיָא, הַלּוֹקֵחַ יַיִן מֵבֵּין הַכּוּתִים – הקונה יין מהכותים שחשודים הם שאינם מפרישים תרומות ומעשרות ולכן פירותיהם כטבל ודאי, והוא אינו יכול להפריש עכשיו, כגון שהגיע ליל שבת שאסור להפריש תרומות ומעשרות או שאין לו כלים טהורים להפריש לתוכם, אוֹמֵר, שֶׁנֵּי לוּגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מן המאה לוג לשם תרומה גדולה לאחר השבת או כשיהיו לי כלים טהורים, חֲרֵי הֵן תְּרוּמָה כבר מעכשיו במקום שהם, כפי מה שיתברר בשעת ההפרשה. עֲשָׂרָה לוג שאני עתיד להפריש, יהיו מעכשיו מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן במקום שהם. תִּשְׁעָה לוג שאני עתיד להפריש לשם מעשר שני, יהיו מעכשיו מַעֲשֵׂר שֵׁנִי במקום שהם. וּמְיַחֵל – מחלל את המעשר שני על מעות שיש לו בביתו, כי מה שאפשר לתקן, עדיף לתקן כבר עכשיו ולא לסמוך על ברירה, וְשׁוֹתֶה מַיִם את היין, דִּכְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וסברתו שיש ברירה, דהיינו שמה שיופרש בסוף לשם תרומה ומעשר, הוברר שכבר מעכשיו בשעת האמירה חל עליו שם תרומה ומעשר ויצא היין מתחילה מכלל טבל והוא שתה חולין.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אד"ר, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו,

ולכתבו אודות ענין השכחה, ידועה העצה בזה מתאים להוראת חכמינו ז"ל, חיים הם למוצאיהם בפה, ללמוד בדבור, ומה טוב בחברותא באופן של שקו"ט עם החבר, שכל זה מועיל לזכרון.

ועוד שיהי' בקי בעל פה במאמר ד"ה והדרת פני זקן, דסוף פרשת קדושים בלקוטי תורה.

וכן אשר יבדקו את התפילין שלו, ובכל יום חול קודם התפלה יפריש פרוטות אחדות לצדקה.

בעת רצון יזכירו כל שכותב אודותם על הציון הק',

ומובן אשר הנהגתו הוא בלימוד התמדה ושקידה תוסיף בברכת השי"ת במילוי משאלות לבבו לטובה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב. בטח שומר על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.